Marzenna Magda

Poszanowanie prywatności przez uczniów kl. I-III

Nauczyciel i Szkoła 3-4 (16-17), 91-100

2002

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MUZEUM HISTORII POLSKI

Marzenna Magda

Poszanowanie prywatności przez uczniów kl. I-III

Wprowadzenie

Proces edukacyjny w szkole zorientowany był do 1990 roku na wyposażenie wychowanków w określony zasób wiedzy, umiejętności i kształtowanie określonych postaw. Triada ta, zgodnie z ideą podmiotowości, występująca także w nowych tendencjach pedagogicznych, wymaga odwrócenia kolejności i postawienia kształtowania postaw na pierwszym miejscu, gdyż one decydują o nastawieniu intelektualnym, twórczym, autonomii i zachowaniu dziecka. Ukierunkowanie szkoły na wychowanie, w tym moralne, dla rozwoju wartości humanistycznych ma uwzględniać postulat podmiotowości i zmian zachodzące w życiu społeczno-politycznym i edukacyjnym. Dlatego należy uwrażliwić nauczycieli na problemy wychowania moralnego, jako że ten dział pracy szkół jest najbardziej zaniedbany.

Rozwój moralny dziecka

Dobro i zło funkcjonuje w życiu każdego człowieka i jest treścią wychowania moralnego. To z kolei związane jest z rozwojem moralnym, który jest procesem długotrwałym i pracochłonnym. Uwzględnia możliwości wrodzone, szansę, jaką niesie życie i nabywanie przez jednostkę określonych dyspozycji do moralnego postępowania.

Rozwój moralny odbywa się w czterech stadiach: anomi, heteronomii, socjonomi, autonomii i idealizmie moralnym, które związane są z zakresem zdobywanej wiedzy, kształtowaniem poglądów, sądów i pojęć moralnych młodego człowieka. J. Piaget (1967) uważa, że rozwój moralny odbywa się przez przechodzenie od niższych do wyższych stadiów.

Pierwsze stadium moralne - to anomia - obejmuje dziecko w wieku od 0 do 1 r. ż. Nie jest ono moralne ani niemoralne, lecz amoralne. W tym czasie dziecko zaczyna zdobywać informacje o normach postępowania obowiązujących w społeczeństwie. Spotyka się z zakazami i nakazami, ograniczającymi jego swobodę

i dążenie do zaspokojenia pragnień. Wybiera jednak takie postępowanie, które sprawia mu przyjemność i zaspokaja jego potrzeby. Nie uwzględnia jego praw i potrzeb innych osób.

W drugim stadium rozwoju moralnego, w tzw. heteronomii moralnej wyróżnia się dwie fazy: *egocentryzmu (1-5 r.ż.) i konformizmu (5-9 r.ż.)*. Ze względu na prowadzone badania wśród populacji 7-10-latków, okres ten poddano dokładniejszej charakterystyce. Stadium realizmu moralnego lub moralności wymuszonej - okres heteronomii - cechuje automatyczne posłuszeństwo wobec zasad, bez rozumowania lub oceniania. Dziecko uznaje normy ze względu na autorytet rodziców, nauczycieli. Umiejętność porozumiewania się z ludźmi rozwija się wraz z rozwojem mowy i kontaktów społecznych. Rozmowy stają się bogatsze pod względem treści i języka, dotyczą zdarzeń przeszłych lub abstrakcyjnych. Wypowiedzi dziecka coraz bardziej przystosowują się do reakcji rozmówcy. Emocje są jeszcze niestałe, łatwo powstają, trwają krótko i szybko się zmieniają. Bogatsze natomiast są ich przejawy, oprócz ruchów ciała i mimiki do wyrażania uczuć włączają się reakcje werbalne. Wzrasta znaczenie wyobrażeń jako czynnika emocjonalnego. W miarę jak spostrzeżenia dzieci stają się dokładniejsze i wzrasta wiedza o świecie, wyobraźnia odtwarza sytuacje z bajek i opowiadań. Następuje wzbogacanie i różnicowanie życia uczuciowego. Wyraźnie przejawiają się takie uczucia jak: gniew, strach, radość, wstyd, niechęć, zazdrość. Dzieci nie umieją tłumić swych przeżyć uczuciowych, są wyjątkowo wrażliwe na ocenę ich osoby, a często nawet drażliwe. Nastawienie na cel i umiejętność podporządkowywania się pewnym zewnętrznym ograniczeniom, stwarzają warunki powstawania zdolności do współdziałania. Pojawiająca się dowolność procesów umysłowych wpływa na sposób zdobywania wiedzy o świecie. Dziecko jest świadome zdobytej wiedzy, celowo dąży do uzyskania pewnych informacji. Zdobywa potrzebne wiadomości przez zadawanie pytań. Także obraz własnej osoby zawiera informacje na własny tematy i tworzą się wówczas sądy wartościujące. Odbiciem tego jest chęć przyswojenia sobie pewnych reguł postępowania, konkretnych wymagań, opanowania form grzecznościowych, zgodnie z którymi uczą się stopniowo postępować. W wyborze właściwej drogi pomaga im sumienie, pełniące funkcję wewnętrznej kontroli jednostki. W rozważaniach na temat rozwoju i wychowania moralnego dziecka zawsze brane jest pod uwagę *sumienie*, którą jest świadomość moralna, dzięki czemu człowiek może poznać i bezstronnie wyczuć, co jest moralnie złe a co jest moralnie dobre. W głosie sumienia dziecko doświadcza jakiegoś wewnętrznego nakazu (M. Magda, 1999). Głos sumienia jest wyrazem prawa moralnego uwewnętrznionego w naszej ludzkiej naturze. Sumienie jako podstawowy regulator zachowania moralnego człowieka dorosłego zaczyna się już rozwijać w pierwszych latach życia. Oczywiście, we wczesnych stadiach rozwoju moralnego rodzice i inni dorośli uczą dzieci rozpoznawania dobra od zła. Gdy dziecko postąpi źle, to

oni zwracają uwagę, zawstydzając, wzbudzając w nim poczucie winy i chęć poprawy postępowania. W konformizmie moralnym wychowanek postępuje już zgodnie z pełnioną rolą. Sytuacje rozpatrywane są przez wychowanka w określonym układzie odniesienia. Dziecko wykazuje zdolność do oceny postępowania innych w otoczeniu. Kontakty społeczne, ich różnorodność, wzrost ilości zabaw zespołowych wpływają na uspołecznienie dzieci. Uczniowie chętnie i łatwo nawiązują kontakty z nauczycielami i kolegami. Posiadają umiejętność podporządkowywania się niezbędnym wymaganiom dyscypliny. Są przy tym samodzielne w nawiązywaniu i organizowaniu wzajemnych kontaktów, obywają się bez pomocy dorosłych. Kształtuje się nastawienie na cel, umiejętność doprowadzenia czynności do końca. Dzieci podejmują niezbędny wysiłek, by uzyskać zamierzony rezultat. W miarę ogólnego rozwoju dziecka kształtuje się u niego wartościowanie moralne spełniające funkcję intelektualno - poznawczą o dużym ładunku emocjonalnym. Drogą utożsamiania się z innymi jest rozumienie i współodczuwanie przykrych doznań innych ludzi oraz nie czynienia zła. Dziecko młodsze w swoisty sposób *wartościuje i ocenia* postępowanie innych osób. W swoich sądach nie uwzględnia intencji i okoliczności czynu lecz wyłącznie zgodność lub też nie z przyswojoną mu zasadą postępowania. Dziecięce oceny moralne utrzymane są w kategoriach krańcowych: dobro - zło, grzeczny - niegrzeczny. Łatwiej i trafniej ocenia dziecko postępowanie innych osób, bohaterów literackich niż własne.

Na wiek 9-13 lat przypada *socjonomia* moralna, w której dziecko akceptuje normy moralne obowiązujące w danej grupie i uważa je za własne. Temu stadium odpowiadają dwie fazy: *moralność partykularystyczna i konwencjonalizm*. Podmiot identyfikuje się z autorytetami. Dąży do uzyskania akceptacji.

Stadium moralnej współpracy lub współdziałania, to okres *autonomii* (czyli 13-15 r.ż.), w której wyróżniamy trzy fazy: *pryncypializm, racjonalizm i idealizm moralny*. Dziecko ma szacunek do reguł i zaczyna mieć wewnętrzne przekonanie o ich słuszności. Zaczyna oceniać postępowanie innych nie tylko ze względu na jego konsekwencje, ale także motywy i intencje. Możliwość osiągnięcia każdego z nich uwarunkowana jest osiągnięciem określonego stadium w rozwoju umysłowym.

W ostatnie fazie (wiek 15-17 lat) - *idealizmie moralnym* - moralność ma charakter świadomy i refleksyjny. Problemy moralne rozpatrywane są z punktu widzenia przyjętego systemu wartości. Jednostka kieruje się własnym sumieniem, sprawiedliwością, równością i godnością.

Przedstawiona charakterystyka ma charakter orientacyjny, albowiem jedne dzieci rozwijają się szybciej a inne wolniej. Wraz z wiekiem i postępującym rozwojem umysłowym dziecko coraz lepiej orientuje się, na czym polega postępowanie właściwe i niewłaściwe. Przyswajanie pojęć i wiedzy moralnej nie zapewnia jeszcze postępowania odpowiedniego do posiadanych wiadomości i zgodnego z przyjętymi

normami moralnymi. Niezgodność pomiędzy wiedzą a moralnym zachowaniem jest na ogół zależną od czynników emocjonalnych i motywacyjnych oraz ogólnej dojrzałości i inteligencji dziecka.

Jednym z wielu aspektów wychowania moralnego jest poszanowanie prywatności, czyli rozumienia, poszano-wania i respektowania norm moralnych służących prywatności.

Normy moralne strzegące prywatności

Norma moralna to pewne kryterium i reguła decydująca o różnicy między czynnościami dobrymi i złymi. Norma moralna rozpatrywana jako siła kierownicza czynu ludzkiego sprawia, że czyny z nią zgodne są poprawne i dobre. Ujmując normę moralną jako siłę zobowiązującą człowieka, sprawia ona, że czyny z nią niezgodne są moralnie złe.

Niezmiennymi regułami decydującymi o moralności są: ludzki rozum jako norma moralności naturalnej, prawo, czyli norma moralności pozytywnej oraz sumienie jako norma moralności formalnej (M. Ossowska, 1970).

Przyjmując za M. Ossowską (1970) możemy wyróżnić zasadnicze grupy norm moralnych: w obronie biologicznego istnienia, godności ludzkiej, dyspozycje osobiste, służące niezależności, prywatności, zaufaniu, strzegące sprawiedliwości, wobec konfliktów społecznych, pokojowego współżycia i organizacji życia zbiorowego.

Autorkę niniejszego artykułu - ze względu na prowadzone badania - interesuje norma stojąca na straży prywatności, dlatego na niej tylko skoncentruje się.

Norma stojąca na straży prywatności człowieka jest jakby dopełnieniem reguły nakazującej szacunek i godność człowiekowi. Prawo do prywatności należy do najważniejszych uprawnień oraz jest ono jednocześnie najbardziej zagrożone i najmniej uwzględniane w naszych czasach. Istnieje wiele zjawisk społecznych zagrażających prywatności współczesnego człowieka, wśród których wyróżniamy: rosnącą gęstość zaludnienia, szybkość i łatwość komunikacji, wynalazki techniczne umożliwiające podglądanie cudzego życia (podsłuch, magnetofon, teleobiektyw, poligraf), sensacyjny styl preferowany w środkach masowego przekazu i ogólny wzrost życia organizacyjnego, a także kradzieże mienia prywatnego i społecznego. W praktyce życiowej odmiany zagrożeń prywatności bywają często sprzężone. Należy zauważyć, że szacunek dla prywatności nie jest w równym stopniu potrzebą ludzi w różnych kulturach, zawodach i warstwach społecznych. Decydujące znaczenie mają tutaj czynniki osobowościowe.

Ta norma ściśle związana jest z zaufaniem dotyczącym zachowań zagrażających naszej potrzebie ufności. Obejmuje ona zasady: nie kłam, nie oszukuj, nie kradnij, oraz bądź odpowiedzialny i lojalny. Prawdomówność wymaga szerszego

omówienia, bowiem sam fakt udzielania komuś fałszywych wiadomości nie jest jeszcze kłamstwem. Aby do takowego doszło musi także zachodzić intencja wprowadzenia kogoś w błąd. W definicji kłamstwa intencja jest istotnym czynnikiem. Mówimy o kłamstwie wówczas gdy ktoś miał intencję wprowadzenia kogoś w błąd jednakże nie wiedząc o tym, stwierdził fakt, który zaszedł naprawdę. Ważna jest okoliczność, która pozwala nam odstąpić od prawdomówności. I tak np. dopuszczamy kłamstwo obronne w stosunku do wroga (który chce wydobyć od nas jakieś informacje po to, aby nam zaszkodzić); kłamstwo w obronie własnej zagrożonej prywatności, kłamstwa świątobliwe (np. kłamliwa informacja udzielana przez lekarza beznadziejnie choremu), kłamstwa pedagogiczne (np. kłamstwa, które uważa się za niezbędne w wychowaniu dzieci). Istnieją zawody, w których z góry przewiduje się odchylenia od prawdy np. w dyplomacji, czy w reklamie handlowej. Istnieją też kłamstwa żartobliwe. Zbliżone w swym znaczeniu do kłamstwa jest pojęcie oszustwa, w którym zachodzi zawsze świadome wprowadzenie kogoś w błąd, połączone zwykle ze stratą dla oszukanego i z zyskiem dla oszukującego. Prawo ma na względzie przede wszystkim straty i zyski. Oszustwa można dopiero karać w wypadku przekroczenia granicy dopuszczalnej kłamliwości. Pojęcie oszustwa wydaje się szersze od pojęcia kłamstwa. W potocznym rozumieniu każdy, kto kłamie ten też oszukuje, ale nie na odwrót, bo oszustwo obejmuje także wypadki, gdzie wprowadzające w błąd informacje nie wchodzą w rachubę. Uczciwość jest pojęciem przeciwstawiającym się zarówno kłamstwu jak i oszustwu czy kradzieży.

Pojęcie kradzieży zaś jest ściśle sprzęgnięte z pojęciem własności prywatnej i społecznej. Człowiek, a przede wszystkim dziecko, ma potrzebą brania w posiadanie rzeczy, które mu się podobają. Własność bywa złączona z poczuciem bezpieczeństwa i rozszerza nasze poczucie mocy.

Z powyższym związana jest odpowiedzialność za słowo i czyn, która rozumiana jest jako dotrzymywanie obietnic, co z kolei jest bezwarunkowym obowiązkiem każdego człowieka. Zdrada zaufania cechuje w pewnej mierze też wykroczenia przeciw lojalności. Brak lojalności to czyn potępiany tym bardziej, gdy łączą ludzi więzy długotrwałej przyjaźni czy ciepłe uczucie rodzinne. W tym rozumieniu lojalność jest regułą nakazującą ludziom zachowywanie się w stosunku do nieobecnych tak, by się tego nie powstydzili w ich obecności. W przeciwnym razie jednostka będzie przeżywać konflikt, czyli rozterkę. Przeżywamy ją, gdy stoimy wobec konieczności wyboru między dwiema wartościami (których równocześnie mieć nie można) i między dwiema złymi ewentualnościami (których równocześnie nie można uniknąć). Dzieje się to powszechnie, gdy dwie strony ubiegają się o te same dobra, których jest za mało albo są niepodzielne. Można uważać ich interesy za konfliktowe, ponieważ (np.) jeden chce jak najmniej dać, a drugi jak najwięcej wziąć. Potocznie mówi się o konflikcie w wypadku bójek, wymianie obelżywych

epitetów. Może to być wówczas czysta agresja dla agresji. Eliminacja wszelkich konfliktów z życia zbiorowego jest niemożliwa i niepożądana. Normom moralnym przypada w udziale selekcja konfliktów, z którymi się mamy godzić i które mamy nawet popierać. Normy moralne mają usuwać wrogość tam, gdzie jest ona bezpodstawna i łagodzić ją tam, gdzie konflikt jest obiektywny. Mają prowadzić do sprawiedliwości, która niesie ogromny ładunek emocjonalny. Sprawiedliwy będzie czyn, który „wyświadcza komuś to, co mu się należy" (ibidem).

Prowadząc badania w edukacji wczesnoszkolnej nad poszanowaniem prywatności, czyli przestrzeganiem normy prywatności przez uczniów ograniczono je tylko do działania jednostki na potrzeby i interesy prywatne innych. Podstawą tegoż jest proces spostrzegania i rozumienia dostrzeganych problemów moralnych. Dzięki pierwszemu procesowi u jednostki powstaje wewnętrzna reprezentacja przedmiotu. Przebiega on na poziomie sensorycznym i sensoryczno-operacyjnym. Natomiast rozumienie sytuacji moralnych, tj. własności prywatnej, zależy od czynności poznawczych podejmowanych przez ucznia oraz operatywność zdobytej wcześniej wiedzy. Poszanowanie prywatności obejmuje więc: szacunek, zaufanie, lojalność, odpowiedzialność, kłamstwo, oszustwo, kradzież i konflikty.

Metodologia badań

Celem niniejszych badań było określenie poszanowanie prywatności, czyli przestrzegania normy strzegącej prywatności przez dzieci kl.I-III. Zatem pytanie badawcze brzmi: W jakim stopniu i zakresie występuje poszanowanie prywatności przez uczniów klas początkowych? Założono, że poszanowanie normy strzegącej prywatności przez uczniów klas młodszych rośnie z wiekiem w toku edukacji.

Przestrzeganie normy strzegącej prywatności - zmienna zależna - nakłada na jednostkę obowiązek racjonalnego użytkowania, ochrony przed zniszczeniem, poszanowanie własnego i cudzego mienia oraz szacunek, zaufanie, lojalność, odpowiedzialność, kłamstwo, oszustwo, kradzież i konflikty. One są jednocześnie wskaźnikami pomiaru zmiennych. Poszanowanie normy strzegącej prywatności poddano analizie jakościowej, na podstawie swobodnych tekstów pt. „W co lubisz bawić się z dziećmi", „Zguba", które uzyskano z sondażu diagnostycznego. Badania wzbogacono obserwacjami, wywiadem z nauczycielami i rodzicami. Badaniami objęto 648 osób z klas młodszych tzn., po 216 uczniów z kl.I, II i kl.III z województwa dolnośląskiego w latach 1993-1997, które zaktualizowano w 2001 roku (por.: M. Magda, 1999).

Poszanowanie prywatności w świetle wyników badań

Poszanowanie własności prywatnej obejmuje stosunek pośredni, ponieważ dotyczy rzeczy nieobojętnych jednostce.

Analizę jakościową zaobserwowanych i zanotowanych reakcji w niniejszych badaniach przedstawia poniższa tabela 1.

Tabela 1

Podszanowanie prywatności przez uczniów kl. I-III

Wiek badanych	Liczba badanych, którzy:										Liczba badanych	
	Brak danych		Nie rozum. własn. prywat.		Racjonalnie użytkuje		Chroni przed zniszczeniem		Szanuje cudzą własność		Σ	%
	Σ	%	Σ	%	Σ	%	Σ	%	Σ	%		
7-8	2	0,3	173	26,7	16	2,5	12	1,8	13	2	216	33,3
8-9	-	-	40	6,1	73	11,5	57	8,7	46	7	216	33,3
9-10	-	-	5	0,6	109	16,8	88	13,8	14	2,1	216	33,3
Razem	2	0,3	218	33,5	198	30,7	157	24,3	73	11,2	648	100,0

Z tabelarycznego zestawienia wynika, że są liczne przypadki (33,5%, tj. 218 badanych) nieprzestrzegania własności prywatnej.

Z wiekiem rośnie liczba osób, które przestrzegają cudzą własność: w kl. I zaledwie 13 (tzn. 2%) uczniów, a w kl. III już 14 (czyli 2, I%) ma poczucie cudzej własności. 0 11,7 % rośnie liczba osób chroniąca cudzą własność przed zniszczeniem. Wśród 7-latków jest zaledwie 12 osób (tj. 1,8 %), a wśród 10-latków 88 badanych (tzn. 13,8 %), którzy przeciwdziałają niszczeniu czyjejś własności, np. zabawki .

Zaznacza się również różnica w zakresie racjonalnego użytkowania cudzej własności. Między 7 a 10 rokiem życia różnica ta wynosi 14,3 % (tj. o 93 osób). Razem jednak wśród 648 badanych jest 198 (tzn. 30,7 %) racjonalnie użytkujących czyjąś własność. Globalny poziom poszanowania mienia prywatnego, z wiekiem wzrasta, jest on średni, bo wynosi 66%, obejmując 220 badanych

Zauważyć więc można, że rośnie z wiekiem przestrzeganie normy strzegącej prywatności w reakcjach werbalnych i działaniu. Zarejestrowano jednak pewną rozbieżność między przestrzeganiem normy strzegącej prywatności a zachowaniem. Więcej dzieci rozumie potrzebę przestrzegania normy strzegącej prywatności niż kieruje się nią w praktyce życia codziennego.

Na podstawie powyższych wyników badań można zauważyć, że u 66 % uczniów

kl. I-III powstaje wewnętrzna reprezentacja poszanowania prywatności związana z procesem spostrzegania, który przebiega na poziomie sensorycznym i sensoryczno-operacyjnym. Dzięki temu uczniowie ci rozumieją te sytuacje moralne. Złożoność poznawcza sytuacji wzmocnień zmienia siłę związku między rozumieniem moralnym przez jednostkę a jej potrzebą przestrzegania norm moralnych (w tym strzegących prywatności) i odpornością na pokusę. Im prostsze i zrozumiałe wzmocnienia, tym większa potrzeba przestrzegania norm moralnych, a mniejsza odporność na pokusę w grupie badanych o niższym poziomie rozumienia moralnego. Zauważamy więc, że owa współprzyczynowość nie podlega sumowaniu wpływów jednego i drugiego czynnika. Mamy tu do czynienia z interakcją zmiennej sytuacji (złożoności wzmocnień) na związki do rozumienia i zachowania moralnego. Można zatem sądzić, że jeśli struktura sytuacji moralnych nie jest dostosowana do kompetencji podmiotu, to powoduje niezrozumienie jej wymagań. Interpretacja sytuacji ulega zakłóceniu i czynniki działają myląco, co w konsekwencji prowadzi do nieadekwatnych zachowań ocenianych zwykle jako nie niedojrzałe moralnie. I odwrotnie, dostosowanie struktur sytuacji moralnych do kompetencji podmiotu sprzyja adekwatnej interpretacji jej czynników na poziomie rozwoju jednostki. W takiej sytuacji oszustwo, kłamstwo, kradzież, nierozumienie własności prywatnej, brak ochrony przed zniszczeniem i szacunku cudzej własności będzie zawsze złem niezależnie od poziomu rozwoju moralnego dziecka. I tak na poziomie przedkonwencjonalnym - jednostka postępuje moralnie „bo może być ukarana" i na poziomie konwencjonalnym - „bo, jest zgodne z przyjętymi normami moralnymi". W tym sensie dostosowanie struktury sytuacji do kompetencji jednostki sprzyjać będzie rozumieniu i przestrzeganiu norm moralnych oraz odporności na pokusy oszustwa, kłamstwa, kradzieży.

Jednocześnie można jednoznacznie stwierdzić, iż 66 % badanych (tj. 6,3% w kl. I, 27,2% w kl. II i 32,5% w kl. III) osiągnęło już konformizm jako kolejny etap rozwoju moralnego.

Konkluzje

W niniejszym artykule przedstawiono wyniki badań sondażowych, które dotyczyły poszanowania prywatności przez dzieci 7-10-letnie. Badani pisemnie wypowiadali się w postaci techniki swobodnego tekstu C. Freineta.

Analiza wypowiedzi pisemnych dzieci klas młodszych wykazała, że większość badanych przestrzega normę stojącą na straży prywatności w pisemnej ich interpretacji. Ogólny poziom przestrzegania normy stojącej na straży prywatności jest średni (tj. 66%). Można więc sądzić, iż z wiekiem, nabywanymi doświadczeniami, wiedzą, umiejętnościami następuje rozwój struktur poznawczych, co świadczy o średnich zmianach w komponencie poznawczym (tj.66 %),

Istniejący związek ma charakter korelacyjny, do określenia którego wykorzysta-

no test nieparametryczny, tj. test chi-kwadrat (X_2). Odczytujemy więc, że przy dwóch stopniach swobody chi-kwadrat istotne na poziomie 0,05 wynosi 5,991, a na poziomie 0,01 wynosi 3,841. Co zapisujemy: $X_{2\,5df=2} = 5,991$ i $X_{2\,0,01df=2} = 3,841$.

Wobec tego powyższego $X_2 < X_{2\,0,05}$ i $X_2 > X_{2\,0,01}$ czyli $439,46 < 5,991$ i $439,46 > 3,841$. Zatem należy odrzucić hipotezę zerową (H_0) na poziomie 0,05 i 0,01. Oznacza to, że wiek, nabywane w tym czasie umiejętności, wiedza, doświadczenia wpływają na przestrzeganie normy stojącej na straży prywatności przez dzieci 7-10-letnie. Zatem przyjęto hipotezę alternatywną (H_1).

Wyniki te potwierdzają średni poziom globalny przestrzegania normy stojącej na straży prywatności, otrzymany z analizy ilościowej i jakościowej badań.

U 66 % uczniów kl. I-III powstaje wewnętrzna reprezentacja przestrzegania normy stojącej na straży prywatności. Zatem 6,3% pierwszoklasistów, 27,2% uczniów kl. II i 32,5% dziesięciolatków osiągnęło już konformizm moralny. Przestrzeganie normy strzegącej prywatności wzrasta monotomicznie wraz ze wzrostem stadium rozwoju ogólnych struktur rozumienia moralnego. Im wyższe stadium, tym dzieci dłużej i częściej przestrzegają normę stojącą na straży prywatności, rzadziej podejmują próby kłamstwa, oszukiwania. Zgodnie z poglądami L. Kohberga, stadia rozumowania moralnego określone w hipotetycznej sytuacji dylematu mogą być potraktowane jako predyktor zachowania jednostki przestrzegającej normę moralną strzegącą prywatności. Wyodrębnione stadia i etapy rozwoju moralnego są najsilniej powiązane z przestrzeganiem norm moralnego postępowania (w tym strzegących prywatności) i z odpornością na pokusę ich łamania oraz oddziaływują na zachowanie jednoprzyczynowe w sposób bezpośredni. Należy też zauważyć, iż proces rozwoju moralnego można przyśpieszyć realizując adekwatne treści edukacyjne i dobrane do nich metody, techniki i środki ich urzeczywistniania - co potwierdzają badania prowadzone w latach 1993-1997 przez autorkę niniejszego artykułu (patrz: M. Magda, 1999).

Można więc przyjąć z 5 % ryzykiem błędu, że przestrzeganie normy strzegącej prywatności zależy od wieku dziecka i zdobywanych umiejętności, wiedzy, doświadczeń, stosowanych w tym czasie metod pracy dydaktyczno-wychowawczej, a także między badanymi cechami istnieje średnia zależność.

Poszanowanie prywatności jest jednym z wielu aspektów w rozwoju moralnym. Prawidłowo rozwinięty ten aspekt może przyczynić się do niwelowania niepożądanego postępowania wychowanków.

Bibliografia

Kohlberg L., Moral stage and moralization, [w:] T. Lickona (ed.), Moral development and behavior, New York 1976.
Łobocki M., Wychowanie moralne w zarysie, Kraków 2002.
Magda M., Kształtowanie wrażliwości moralnej uczniów edukacji wczesnoszkolnej, Toruń 1999.
Muszyński H., Rozwój moralny, Warszawa 1987.
Ossowska M., Podstawy nauki o moralności, Warszawa 1966.
Ossowaska M., Normy moralne, Warszawa 1970.
Piaget J., Rozwój ocen moralnych dziecka, Warszawa 1967.
Szczęsny W. W., Edukacja moralna, Warszawa 2001.
Trępała J., Rozumienie moralne i odporność dzieci na pokusę oszustwa, Bydgoszcz